

ATACURI AERIENE SOVIETICE ASUPRA ORAȘULUI-PORT CONSTANȚA (1941-1944)

*Dr. Alin SPÂNU**

Din 22 iunie 1941, ziua în care s-a declanșat Războiul de Reîntregire, aviația română a început confruntările cu forțele aeriene sovietice¹. La rândul ei, aviația Armatei Roșii a atacat spațiul românesc constant, dar, în funcție de linia frontului și distanțe, acestea au fost mai dese sau mai rare. Pe măsură ce armatele româno-germane au înaintat în URSS, aviația sovietică a redus până la încetare bombardamentele împotriva României (1942-1943). De la reluarea inițiativei strategice și obținerea succeselor terestre (1943), aparatele sovietice și-au reluat raidurile asupra ținutelor din spațiul românesc. Principalul obiectiv a fost, pe toată durata războiului, litoralul de la Delta Dunării la Mangalia, cu orașul-port Constanța pe post de țintă primordială. Aviația sovietică și atacurile aeriene în România au făcut obiectul unor studii și lucrări², însă subiectul nu este nici pe departe epuizat.

A doua zi de război, 23 iunie 1941, raidurile aeriene sovietice au lovit județele Rm. Sărat, Buzău, Constanța, Tulcea și Iași (fără a se înregistra pagube). Este ziua în care pilotul Horia Agarici salvează Constanța și devine celebru prin doborârea a trei bombardiere sovietice³. La

* Facultatea de Istorie, Universitatea din București.

¹ Pentru mai multe detalii: Aurel Pentelescu, *Aeronautica Română pe Frontul de Est (22 iunie 1941-23 august 1944)*, Editura Militară, București, 2025.

² Pentru mai multe detalii: Alin Spânu, *Aeronautica sovietică în analiza serviciilor de informații românești (septembrie 1940 – iunie 1941)*, în volumul 70 de ani de la intrarea României în Al Doilea Război Mondial. Contribuția forțelor aeriene române în campania anului 1941. Doctrină, instruire și înzestrare. Personalități. Acțiuni militare (coord. gl. lt. dr. Fănică Cârnău, c-dor. Nicolae Grigorie, c-dor. dr. Emil Cimpoca, c-dor. dr. Marius-Adrian Nicoară), Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, București, 2012, pp. 383-389; idem, *Atacurile aeriene sovietice asupra României (22 iunie-16 octombrie 1941)*, în *Omagiu istoricului Valeriu-Florin Dobrinescu*, coord. Horia Dumitrescu, Muzeul Vrancei, Editura Pallas, Focșani, 2003, pp. 547-559; Lucian Spiridon, *Bombardamentele sovietice asupra județului Iași (1941-1944)*, în „Orizont XXI”, an VI, nr. 1 (21)/2011, p. 18-31; Alexandru Armă, *Bombardamentele aeriene sovietice asupra teritoriului național (1943-1944)*, în volumul 70 de ani..., op. cit., pp. 368-376; Emanuel Bălan, *Aviația sovietică deasupra României iunie 1941-august 1944. Cazul județelor Neamț și Roman*, disponibil la adresa: https://www.academia.edu/37799171/Avia%C8%9Bia_sovietic%C4%83_deasupra_Rom%C3%A2niei_Iunie_1941_august_1944_Cazul_jude%C8%9Belor_Neam%C8%9B_%C8%99i_Roman_docx?auto=download&email_work_card=download-paper.

³ Pentru mai multe detalii: Florian Bichir, *Horia Agarici, vânătorul de bolșevici. Viața unui aviator în Arhivele Securității*, Editura Militară, București, 2020.

24 iunie 1941 bombele lansate din avioanele sovietice au produs mai multe victime și însemnate pagube materiale. Au fost afectate localitățile Târgu Murgeni din județul Tutova (patru morți și trei răniți), Constanța (28 de morți și 14 răniți), Sculeni, Șorogari, Vulturi, toate din Iași (pagube mari - case distruse, hambare incendiate, două poduri avariate), Ripiceni (Botoșani), Galați (Covurlui) și Cazasu (Brăila)⁴. De remarcat că în atacul de la Târgu Murgeni, din cele șapte victime, patru au fost jandarmi (doi morți și doi răniți)⁵, iar la Constanța bombele au lovit în plin sediul Legiunii de Jandarmi și au ucis 26 de soldați, alți opt (un ofițer și șapte soldați) fiind răniți⁶. În aceeași zi, 24 iunie 1941, la ora 8¹⁰, Prefectura Constanța a anunțat bombardamentul în desfășurare, care a început la ora 7⁰⁰, provocând un mort și doi răniți, subliniind că „în general, în centrul orașului și partea dinspre port pagubele materiale sunt foarte mari”⁷. La ora 9¹⁵ Inspectoratul Regional de Poliție Constanța raportează că de la ora 6⁴⁰ „valuri de avioane au început să vină (2, 6, 11)”⁸, dar și că s-au doborât șase avioane sovietice. O altă telegramă, semnată de prefectul județului Constanța, colonelul E. Buzincu, a prezentat la finalul zilei situația bombardamentelor din ziua respectivă. Acestea au avut loc la orele 7⁰⁰, 7⁵⁰ și 22⁰⁰, când o bombă a căzut pe adăpostul Legiunii de Jandarmi și a provocat 25 de morți și 11 răniți militari, precum și trei răniți civili⁹. Alte bombe au lovit Chestura de Poliție, Căpitănia portului, Baia comunală (distrusă) și 20 de clădiri. În total, au fost doborâte 16 avioane inamice, dar atacurile în trei valuri au produs pagube „apreciabile”¹⁰.

În 25 iunie 1941 nouă bombardiere au atacat orașul, care a reacționat prin artileria de pe navele „amiral Murgescu” (care a doborât trei aparate) și „regele Ferdinand” (un aparat). În întreaga zi alarmele au sunat „aproape neîntrerupt”¹¹, ceea ce a afectat viața cotidiană. Ziua de 26 iunie 1941 a reprezentat o adevărată bătălie aero-navală, în care bombele de pe navele sovietice au fost dublate de cele lansate din aer¹². Atacatorii au pierdut două

⁴ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond Inspectoratul General al Jandarmeriei (în continuare IGJ), dosar 20/1941, f. 4.

⁵ *Ibidem*, dosar 16/1933, f. 82.

⁶ *Ibidem*, f. 85.

⁷ *Ibidem*, fond Direcția Generală a Poliției (în continuare DGP), dosar 26/1941, f.15.

⁸ *Ibidem*, f. 16.

⁹ *Ibidem*, f. 18.

¹⁰ Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări aeriene româno-sovietice. Misiuni de bombardament, vânătoare, recunoașteri și lansări de parașutiști (21 iunie 1941-23 august 1944)*, Editura Editgraph, Buzău, 2017, p. 31.

¹¹ *Ibidem*, p. 93.

¹² Pentru mai multe detalii: Ioan Damaschin, *Lupta aeronavală de la Constanța din 26 iunie 1941. Cine a scufundat distrugătorul lider „Moskva”?*, Editura Militară, București, 2014.

nave și 38 de avioane, dar au reușit să distrugă câteva depozite de petrol. Au murit 53 de români (25 militari și 28 civili) și 15 militari germani, deci un total de 68 de persoane, alte 110 fiind rănite. În aceeași zi au fost atacate localități din județele Roman, Rădăuți, Vlaşca, Ilfov și Buzău (nu se raportează victime sau pagube), alături de Constanța (pagube mari), Tutova (Zorleni, un rănit), Iași (Aroneanu, un mort) și Botoșani, de departe cel mai afectat județ, prin producerea de victime. Ultimul atac din luna iunie 1941 a fost în data de 27 și a afectat comuna Topalu din județul Constanța, unde bombele au produs „pagube materiale”¹³.

Luna iulie 1941 a debutat încă din prima zi cu un atac masiv asupra județelor Constanța, Tulcea Vlaşca, Rm. Sărat, Covurlui, Vaslui, Bacău, Ialomița și Ilfov (au fost lovite Bucureștiul, Băneasa, Mogoșoaia și Satu Nou-Tei), la care s-au adăugat Roman (un mort și trei răniți la Dumești), și Botoșani (un rănit la Gorbănești)¹⁴. În ziua următoare, 2 iulie 1941, deși aviația sovietică a fost semnalată în opt județe – Tulcea, Brăila, Buzău, Covurlui, Putna, Prahova, Tecuci și Constanța – doar în ultimul s-au înregistrat pagube minore. Raidurile din 3 iulie 1941 au afectat orașele Constanța (un mort și un rănit), Vaslui (doi răniți) și Roman (un rănit), alături de localități mai mici: Făurei (Brăila, un rănit) și Cârligele (Covurlui, un rănit) și altele din județele Buzău, Putna, Ilfov și Tecuci, dar fără urmări grave. De reținut că 20 de bombe au căzut în comuna I. C. Brătianu din județul Constanța, au distrus un depozit al Jandarmeriei (au ucis un jandarm și au rănit altul) și au avariat 20 de case. Aviația amică și artileria antiaeriană au intervenit și au doborât șase din cele opt aparate atacatoare.

Cinci comune din județul Constanța sunt atacate în 7 iulie 1941, însă în patru (Histria, Valu lui Traian, Ovidiu și I. C. Brătianu) se înregistrează doar „pagube minore”¹⁵. Mai grav a fost la Anadalcchioi, atacat de două ori; prima dată cu 10 bombe, care au omorât două persoane, iar a doua oară cu nouă bombe, care au lăsat în urmă un mort, un rănit și șase case distruse. În data de 8 iulie 1941 au fost atacate județele Buzău, Tulcea și Constanța. Portul a fost atacat de opt aparate, care au lansat 25 de bombe, ce au produs 32 de morți și 12 case distruse; patru avioane inamice au fost lovite și s-au prăbușit.

Un punct culminant al bombardamentelor l-a constituit perioada 12 – 29 iulie 1941, atunci când, zilnic, aviația sovietică a efectuat raiduri asupra teritoriului românesc. În ziua de 12 iulie 1941 s-au consemnat doar raiduri, din fericire fără efecte, asupra județelor Iași, Tutova, Buzău și Constanța. De

¹³ Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări...*, op. cit., p. 107.

¹⁴ ANIC, fond IGJ, dosar 20/1941, f. 5.

¹⁵ Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări...*, op. cit., p. 118.

asemenea, în ziua următoare au fost atacate aerian opt județe, fără pagube consistente. Excepția a fost podul de la Cernavodă, unde șapte bombardiere au atacat de mai mult ori obiectivul, însă „fără efect”¹⁶. Atacul din 13 iulie 1941 asupra localităților Năvodari, Cogealac și podul de la Cernavodă a avut efect doar la ultimul, unde s-a înregistrat decesul a trei militari români. O analiză efectuată pentru perioada 22 iunie – 15 iulie 1941 a evidențiat că atacurile aeriene sovietice au avut un „ritm accelerat”¹⁷ la nivel național, însă în Constanța a produs o stare de spirit „destul de deprimantă”¹⁸ și a avut ca efect un refugiu masiv al locuitorilor.

La 26 iulie 1941 atacul aerian asupra Constanței și Techirghiolului nu a avut efect, însă s-a observat că aparatele inamice aveau însemne germane, ceea ce a indus în eroare posturile de pândă și așa au reușit să se apropie de obiective. Orașul-port este bombardat în 27 iulie 1941, între orele 13 și 17, de 62 de avioane, care au lansat aproape 250 de bombe. S-au înregistrat șapte marinari răniți, dar și 14 avioane doborâte (12 de avioane româno-germane și două de apărarea antiaeriană). În timpul atacului s-au observat semnale luminoase de la sol, așa că Poliția și Jandarmeria au efectuat razii. Au fost reținuți 12 inși „bănuiți a fi spioni în slujba sovietelor”¹⁹.

În primele zile ale lunii august 1941 raidurile aeriene au lovit Constanța, producând pagube umane și materiale: trei morți și cinci răniți în prima zi a lunii, un rănit a doua zi, șase morți și „mulți răniți”²⁰ în 3 august 1941, la care se adaugă pagube extrem de mari. În 2 august 1941 au mai fost bombardate Mangalia (doi morți, 20 de răniți și pagube mici), Chilia Nouă (trei morți și 10 răniți) și mai multe localități din județul Covurlui. La Constanța au fost cinci alarme aeriene și înregistrate două nave avariate („Lola” și „Durostor”), una scufundată (remorcherul „Amanliht”), trei morți, 26 răniți și 63 imobile distruse. Cele 20 de avioane care au bombardat orașul în 3 august 1941, din care patru au fost doborâte, au distrus Palatul episcopal, au avariat multe imobile și s-au produs șase decese. A doua zi trei aparate au atacat de două ori portul, unul fiind lovit și doborât. Tot două valuri atacatoare au fost și în 5 august 1941, constatându-se șapte case distruse și 11 avariate.

Județele Constanța și Tulcea au devenit țintele predilecte ale escadrilelor sovietice, fiind bombardate constant între 8 – 17 august 1941,

¹⁶ *Ibidem*, p. 121.

¹⁷ *Ibidem*, p. 137.

¹⁸ *Ibidem*, p. 138.

¹⁹ *Ibidem*, p. 141.

²⁰ ANIC, fond IGJ, dosar 20/1941, f. 7.

fără însă a se înregistra pagube foarte mari. Alarmerle aeriene au țiuit în 9 august 1941 între 9,45 și 0,50 în orașul și județul Constanța; la Cernavodă bombardierele au provocat doi morți, cinci răniți și trei case distruse; la Hârșova și Capidava nu s-au anunțat pierderi. Tulcea a fost atacată în zilele de 8 (alături de Buzău), 9, 13, (împreună cu Constanța) și 14 august 1941 (într-un raid care a mai cuprins județele Buzău, Prahova, Ialomița și Hotin). Județul Constanța a avut de suferit în zilele de 10 (când podul Cernavodă a fost lovit de două bombe), 13, 16 și 17 august 1941 (pagube minore în localitatea M. Kogălniceanu)²¹. Între 10-12 august 1941 podul Cernavodă a fost atacat de mai multe ori, însă s-au înregistrat doar „avarii minore”²². Șapte bombardiere au lansat șapte bombe asupra portului în 11 august 1941, dar acestea au căzut în apă. În nopțile de 12/13 august, 13/14 august și 15/16 august 1941 au fost atacate Constanța, Capu Midia, Năvodari și Cernavodă, doar în ultimul obiectiv fiind constatați trei militari români morți. Bombe sovietice au căzut în 17 august 1941 pe bulevardul Ferdinand și pe Casa Salvamar din port; în ziua următoare 10 avioane (trei doborâte) au lansat 25 de bombe, însă „în marea lor majoritate”²³ au căzut în mare.

O analiză destinată perioadei 22 iunie – 15 august 1941 a constatat că asupra Constanței au fost lansate 701 bombe, din care 159 au explodat și au provocat următoarele pagube: 106 clădiri distruse, 117 clădiri avariate, 149 morți (67 militari) și 179 răniți (37 militari); au fost doborâte 150 de avioane sovietice.

O dată cu succesele înregistrate de armatele româno-germane în adâncimea URSS și, implicit, cu retragerea trupelor sovietice, aviația inamică nu a mai avut forța să atace în adâncime teritoriul românesc. Raidurile au început să se reducă, atât ca amploare, cât și din punct de vedere al efectelor. Principalele ținte ale sovieticilor au devenit județele din sudul Basarabiei și cele din Dobrogea, celelalte atacuri aeriene fiind o excepție de la această regulă. Aceste acțiuni „intră mai degrabă în categoria bombardamentelor strategice”²⁴, deoarece au început să țintească obiective aflate în spatele frontului.

La cumpăna lunilor august și septembrie 1941, potrivit Buletinului Inspectoratului de Jandarmi Constanța, de la ora 1,05 la 1,41 a fost declanșată o alarmă aeriană în care aparate inamice „au încercat o incursiune, fără însă a acționa”²⁵. Artileria a.a. a deschis focul, iar inamicul

²¹ *Ibidem*, f. 9.

²² Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări..., op. cit.*, p. 149-150.

²³ *Ibidem*, p. 153.

²⁴ *Ibidem*, p. 160.

²⁵ ANIC, fond IGJ, dosar 101/1941, f. 7.

s-a îndreptat către podul de la Cernavodă, însă și acolo artileriștii români l-au pus pe fugă.

În 7/8 septembrie 1941 atacul aerian a avut loc între orele 22,30 și 02,00, obiectivul principal fiind societatea petroliferă Româno-Americană, dar alte bombe au lovit bulevardul I. G. Duca; a murit o persoană, iar cinci au fost rănite. Noaptea următoare (8/9 septembrie 1941), între 2,30 și 3,30 un grup aerian sovietic a lansat „multe bombe”²⁶ asupra Constanței. Din nou a fost lovită societatea Româno-Americană, fiind constatate „trei spărturi mici”²⁷ la un rezervor de benzină. Alte două bombe au căzut în cartierul Viile Noi, o bombă în oborul de cereale, șapte bombe în satul Palazul Mare, însă nu au existat pagube. Tot la Palazul Mare s-a aruncat dintr-un avion „un tub de fier lung de 2 m. cu 3 cercuri și 3 elici – coșul Molotov – conținând bombe incendiare”²⁸, care din fericire nu a explodat.

La 12 septembrie 1941 erau bombardate județele Tulcea și Buzău (la Fundeni se înregistrau două victime, patru răniți și pagube mici), iar a doua zi atacurile aeriene au lovit Tulcea (doi morți și patru răniți), Constanța și cinci localități din județul Ismail. Până la finalul lunii septembrie 1941 raidurile aeriene sovietice au ocolit Constanța, țintele fiind județele Tulcea, Cetatea Albă și Tighina. În ziua când trupele române au cucerit Odessa²⁹ (16 octombrie 1941) s-a înregistrat și ultimul raid asupra Constanței din acel an, în care două aparate au fost doborâte.

Bombardamentele sovietice din perioada iunie-octombrie 1941, deși au afectat întreaga țară (217 localități au suferit 317 atacuri aeriene), au avut un „efect mai important”³⁰ doar în raidurile efectuate asupra județului Prahova (13 și 18 iulie 1941), fiind lovite câteva rafinării, și asupra orașului Constanța. În urma raidurilor aeriene s-a constatat că marea majoritate a victimelor au reprezentat-o civilii, însă efectul moral al acestor atacuri nu a fost cel scontat, ceea ce a condus la concluzia că „scopul urmărit de către inamic n-a fost atins, întrucât cel mai mare număr de bombe n-au explodat, iar restul a căzut fie pe câmp, fie în puncte care prin distrugerea lor, n-au prezentat vreo importanță deosebită, fie de ordin militar, fie de ordin economic”³¹.

²⁶ *Ibidem*, f. 39.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ Pentru mai multe detalii: Jipa Rotaru, Octavian Burcin, Vladimir Zodian, Leonida Moise, *Mareșalul Antonescu la Odessa. Grandoarea și amărăciunea unei victorii*, Editura Paideia, București, 1999; Manuel Stănescu, *Odessa. Gustul amar al victoriei (august-octombrie 1941)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2017.

³⁰ ANIC, fond IGJ, dosar 20/1941, f. 1.

³¹ *Ibidem*, f. 2.

Următorul atac aerian sovietic a avut loc la 3 mai 1942, în care trei valuri de bombardiere au atacat orașul-port. Primul val, alcătuit din trei aparate SB-3, „au reușit să surprindă apărarea a.a.”³², însă următoarele valuri (bombardiere TB-3) nu au mai avut același noroc. Deși bombardamentul a fost „destul de puternic”³³, trei avioane TB-3 au fost doborâte.

Peste fix un an, la 3 mai 1943 se va contabiliza un alt atac al aviației Armatei Roșii. Șapte aparate au surprins defensiva româno-germană și au lansat circa 20 de bombe. Unele au căzut în curtea Regimentului 34 Infanterie, altele pe un imobil din strada Bogdan-vodă nr. 86 și câteva în alte locuri. În prima fază, s-au raportat trei imobile distruse, cinci avariate și patru morți (doi militari români și doi germani). O analiză detaliată a atacului a fost înaintată după atac de Ministerul Apărării Naționale – Cabinetul Ministrului către Cabinetul Militar al Conducătorului Statului. Astfel, primele bombe au căzut în mare „la 300 metri de Cazinoul Comunal și 400 metri de digul dinspre portul miliar”³⁴. La ora 14,30 două bombardiere (din care unul va fi doborât) au lansat patru bombe, trei lângă Cazinou și una în fața Băncii Italo-Române „făcând stricăciuni”³⁵. Un alt avion a lansat cinci bombe: trei în fața Băncii Românești, una în fața Băncii Naționale și una în strada Marcu Aurel (în spatele cofetăriei Parisiana). A doua zi, 4 mai 1943, generalul Nicolae Șova³⁶, subsecretar de stat pentru Marină a înaintat Cabinetului Militar al Conducătorului Statului un nou material despre atacul aerian din ziua precedentă. S-au totalizat șapte morți (cinci români și doi germani), 18 răniți (șapte români, 11 germani) și mai multe distrugerii. Un avion sovietic a fost doborât, însă atât antiaeriana

³² Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări..., op. cit.*, p. 213.

³³ *Ibidem*, p. 215.

³⁴ ANIC, fond Președinția Cabinetului de Miniștri-Cabinetul Militar (în continuare: PCM-CM), dosar 115/1942, f. 24.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Generalul Nicolae Șova (9 noiembrie 1885, Poduri, Bacău, 2 martie 1966, București) a urmat Școala Militară de Ofițeri de Infanterie (1905-1907) și Școala Superioară de Război (1919-1926). A fost avansat la gradele de căpitan (1916) maior (1917), locotenent-colonel (1925), colonel (1932), general de brigadă (1938), general de divizie (1942) și general de corp de armată (1944). A fost atașat militar la Viena (1935-1938), comandant al Brigăzii 20 Infanterie (1939-1940) și secretar general al Ministerului Apărării (iulie 1940-ianuarie 1941); comandantul Diviziei 1 Gardă (1941-1942), ministru subsecretar de Stat pentru Marină (februarie 1943-august 1944) și comandant al Corpului 7 Armată (22 septembrie 1944-7 februarie 1945). A fost arestat, judecat și condamnat la 10 ani închisoare (1946-1956). Pentru mai multe detalii despre viața și activitatea sa a se consulta: Locotenent-colonel Eugen Ichim, *Generalul Nicolae Șova*, Editura Modelism, București, 1996; *Generalul Nicolae Șova*, în dr. Alesandru Duțu, Florica Dobre, *Drama generalilor români (1944-1964)*, Editura Enciclopedică, București, 1997, pp. 258-262.

germană, cât și cea română, „pretind”³⁷ că victoria le aparține. Aviația amică a venit prea târziu în sprijin și „nu a făcut nimic”³⁸. Tunul de 37 mm de la nava „Mărășești” s-a blocat, iar la demontare a explodat și a rănit un maestru militar și cinci servanți. Se pare că vinovatul pentru surprinderea apărării a fost Centrul de Informații german, care nu a dat alarma la timp, iar în al doilea rând, a îndrumat greșit aviația de vânătoare.

Acest atac nu a fost urmat de altele, însă alarme aeriene la Constanța s-au înregistrat în 7, 11, 18, 21, 22 și 23 mai; 18/19 și 24 iulie (dezvoltată apoi de-a lungul Dunării) și la 3 august 1943. Marile ofensive sovietice de pe Frontul de Est au adus Armata Roșie mai aproape de România, implicit posibilitatea de a relua bombardamentele asupra obiectivelor militare și industriale. La jumătatea lunii septembrie 1943 are loc un raid aerian sovietic care vizează Isaccea, Tulcea și Constanța. Serviciile de informații românești află din exploatarea prizonierilor sovietici că la nivelul Flotei sovietice a Mării Negre s-a înființat o divizie aeriană special destinată spațiului românesc. Aceasta era Divizia 2 Aviație Maritimă cu Torpile, transformată în august 1943 din Brigada 29 Aviație, cu unitățile: Regimentul 5 Mine Aeriene și Torpile de Gardă³⁹ (avioane DB-3F și Il-4), cu misiunea de a ataca Gurile Dunării; Regimentul 30 Recunoaștere (dotat cu avioane americane P-40); Regimentul 36 Bombardament cu rază lungă de acțiune⁴⁰, dotat cu avioane DB-3F și Il-4, cu sarcina de a ataca porturile și convoaiele; Regimentul 40 Bombardament (înființat în mai 1938), cu aparate Pe-2 și misiunea de a ataca navele și obiectivele militare.

La 22 septembrie 1943 un avion inamic survolează țărmul maritim românesc, iar a doua zi un alt avion este semnalat la Sulina. Atacul preconizat și așteptat are loc la 28 septembrie 1943, ora 12,55... „prin surprindere”⁴¹, cu șase aparate care vin la 100 metri de sol. Din cele patru torpile lansate nici una nu a explodat, însă trei aparate au fost doborâte. La ora 14,00 alte două bombardiere se aventurează să atace Constanța, iar unul este lovit de antiaeriana română; celălalt revine la 14,45, dar are aceeași soartă ca și colegul său... Prefectura județului Constanța raportează ceva mai detaliat acest atac. Artileria a.a. a doborât trei aparate, însă doar echipajul unuia a reușit să se salveze și a fost capturat în comuna Cumpăna. Două avioane inamice au venit în recunoaștere între 13,58-14,14, pe care artileria

³⁷ ANIC, fond PCM-CM, dosar 115/1942, f. 24.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ Unitate înființată în noiembrie 1939 ca Regimentul 2 Aviație Maritimă și Torpile și transformată în iulie 1942 în Regimentul 5 Aviație Maritimă și Torpile de Gardă.

⁴⁰ Unitate înființată în aprilie 1942 ca Regimentul 36 Bombardament și transformată în ianuarie 1943 în Regimentul 36 Bombardament cu rază lungă de acțiune.

⁴¹ Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări...*, op. cit., p. 240.

a.a. le-a încadrat, așa că „au dispărut”⁴². O alarmă aeriană s-a declanșat între orele 16 și 16,20, aparate nu au apărut, însă „s-a auzit zgomot de motoare pe mare”⁴³. Comandamentul Apărării Pasive a trimis la Președinția Consiliului de Miniștri informații și mai nuanțate asupra bombardamentului. Un avion DB-3 a apărut „prin surprindere”⁴⁴ și a mitraliat „fără efect”⁴⁵ la nord de Spitalul Militar și în zona Poștei Centrale. Imediat, a fost încadrat de apărarea a.a. și „în mai puțin de 2 minute a fost doborât”⁴⁶ la 200 metri sud de Far; în apă s-au identificat trei trupuri; celelalte două aparate au căzut „într-un bazin gol al societății Steaua Română”⁴⁷ și în zona localității Cumpăna. Au fost înregistrați șapte morți, un rănit și un prizonier, toți sovietici. În decembrie 1943 Secția a II-a Informații din Marele Stat Major a prezentat analiza documentelor găsite asupra celor doborâți. De interes, doar că doi sovietici se numeau Alex. Kuznețov și Osman Asanov, alături de documente, bani și fotografii personale. Cineva a adnotat pe raport: „Tardiv, nu mai prezintă interes”⁴⁸ (*sic!*-n.n.).

Atunci când materialul sintetic a ajuns la mareșalul Ion Antonescu, Conducătorul Statului, aceasta l-a citit și a adnotat: „Dacă s-a ridicat vânătoarea de ce a fost surprindere... De ce A.c.A. a dat rezultate pozitive și vânătoarea nu?”⁴⁹. Răspunsul vine de la Subsecretariatul de Stat al Aerului, la 30 septembrie 1943, sub semnătura titularului, generalul Gheorghe Jienescu⁵⁰. Astfel, avioanele sovietice au fost semnalate de posturile germane de coastă, „însă au fost luate drept avioane germane, deoarece au

⁴² ANIC, fond PCM-CM, dosar 115/1942, f. 272.

⁴³ *Ibidem*.

⁴⁴ *Ibidem*, f. 276.

⁴⁵ *Ibidem*.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ *Ibidem*, f. 275.

⁴⁸ *Ibidem*, f. 297.

⁴⁹ *Ibidem*, dosar 53/1943, f. 309.

⁵⁰ Gheorghe Jienescu (n. 16 septembrie 1894, Rast, Dolj-d. 3 aprilie 1971, București) a urmat Școala Pregătitoare de Ofițeri (1915), fiind mobilizat în Regimentul 31 Infanterie „Calafăt” la începutul Războiului de Întregire (15 august 1916). Din 1917 trece în aviație, iar în perioada 1918-1920 urmează studii de specialitate în Anglia și Franța. Profesor la școlile de pilotaj și Școala Superioară de Război; comandant al Flotilei de Luptă de la Pipera (ianuarie 1935), comandor aviator (1937) și general de escadră (10 mai 1941). Subsecretar al Aerului în Ministerul Apărării Naționale (din 7 septembrie 1940), deținând, uneori, și funcția pentru Marină. La 23 august 1944 este arestat și condamnat la 20 de ani de închisoare, fiind eliberat în 1964. Pentru mai multe detalii: Aurel Pentelescu, *Generalul comandant aviator Gheorghe Jienescu*, în „Revista de Istorie Militară” nr. 2 (36)/1996, pp. 38-41; Dan Antoniu, *Destinul unui brav aviator. Generalul comandant Gheorghe Jienescu (1894-1971)*, București, 2021.

venit prin culoarul utilizat de hidroavioanele germane”⁵¹. Abia la distanța de 5-6 km posturile de pândă au identificat corect aparatele și s-a dat alarma. Surpriza a fost mare pentru aviația de vânătoare, deoarece „timpul pus de aviația de vânătoare pentru a declanșa patrulele sale (2 min. pornirea avioanelor) și pentru a parcurge distanța de la Mamaia în portul Constanța (20 km. = 4 min.)”⁵² a fost foarte scurt. De aceea, la sosirea aviației amice aparatele sovietice se depărtaseră și nu au mai putut fi ajunse.

În ziua de 30 septembrie 1943 un bombardier atacă orașul, însă este lovit de antiaeriană (ora 15,13); alte trei aparate vin la 16,10, însă după deschiderea focului asupra lor degajează și se îndreaptă către SE. Prima zi a lunii octombrie 1943 a adus o alarmă aeriană, un atac și un avion sovietic doborât. A doua zi a venit cu cinci alarme aeriene și un aparat atacator doborât. În 4 octombrie 1943 alte alarme au răsunat în Constanța, acestea fiind și ultimele din acest an. Analiza ulterioară a arătat că bombardarea porturilor românești a devenit „o prioritate”⁵³ pentru sovietici. Pe de o parte, apropierea frontului a permis aviației inamice să lanseze valuri de atacuri aeriene asupra României, mai ales în zona litoralului. Pe de altă parte, Constanța a devenit un important obiectiv, asupra căruia se apropiau din ce în ce mai mult avioane de recunoaștere, iar bombardierele revărsau bombe, mine și torpile.

În anul următor, debutul apariției avioanelor sovietice la malul mării a avut loc la 4 ianuarie 1944, când un avion a venit dinspre Marea Neagră, a survolat Constanța și a făcut cale-întoarsă. Trei luni mai târziu, la 11 aprilie 1944, trei alarme au răsunat în oraș, iar patru avioane au survolat zona. Câteva ore mai târziu, între 20,10 și 24,35, bombardiere sovietice au sosit în valuri și au lansat bombe „de calibru mare”⁵⁴, care au căzut, majoritatea, în mare. Una, însă, a lovit o baterie de coastă omorând trei militari și rănind alți șapte. Pagube s-au înregistrat la moara „Dobrogeană” și la un tanc petrolier din port. A doua zi aria bombardamentelor a cuprins localitățile Cogealac (11 bombe), Mihai Viteazu (cinci bombe care au distrus rețeaua telefonică) și Dulcești (trei bombe, trei victime). De reținut că la Dulcești aviația sovietică a fost direcționată de semnalizările făcute de „prizonierii sovietici aflați la moșia Bianu din acel sat. S-au arestat și au fost înaintați Curții Marțiale”⁵⁵. Alte localități lovite au fost: Peștera (nouă bombe, două case și un grajd distruse), Mereni și Miriștea (10 bombe), Palazu Mare (23

⁵¹ ANIC, fond PCM-CM, dosar 53/1943, f. 310.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări...*, op. cit., p. 245.

⁵⁴ ANIC, fond Președinția Consiliului de Miniștri-Serviciul Special de Informații (în continuare: PCM-SSI), dosar 15/1941, f. 260.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 262.

bombe, opt lângă Uzina de apă, opt lângă Hidroaviație), Topalu (opt bombe, din care cinci incendiare), Sibioara (10 bombe) și Gura Dobrogei (trei bombe). Au fost mitraliate gara Târgușor și comuna Ferdinand, iar podul de la Cernavodă a fost subiectul mai multor atacuri. În urma analizei acestui raid s-au constatat: avioanele au lansat bombele de la 3.000 metri; au explodat 26 bombe, din care 8 incendiare, iar 11 nu au explodat; 22 morți (13 militari și nouă civili) și 29 răniți (21 militari și opt civili); 16 imobile distruse, 26 grav avariate și 40 ușor avariate.

Constanța a redevenit ținta bombelor aeriene la 16 aprilie 1944 (fără pagube majore) și în seara zilei de 20 aprilie 1944, când au fost lovite aerodromul Mamaia și hidroscala. Tot seara, dar în 19 mai 1944, au fost atacate Constanța, Midia și Năvodari, dar fără pagube.

Ultimul atac aerian masiv asupra Constanței a avut loc în același timp cu declanșarea ofensivei Fronturilor 2 și 3 Ucrainene pe linia Iași – Chișinău, la 20 august 1944. La ora 9,30 au sosit 60 de avioane Pe-2 însoțite de 40 de avioane de vânătoare; au fost doborâte opt sigur și două probabile de către artileria a.a. Primele informații au atestat lovirea distrugătorului „Regele Ferdinand” și scufundarea torpilorului „Năluca” împreună cu un tanc petrolier. În același timp, 30 de bombardiere au atacat Sulina și au provocat „pagube însemnate”⁵⁶ la instalațiile portuare și imobilelor din localitate. Avioanele Armatei Roșii au revenit la Constanța la ora 17,30 și s-a înregistrat o „intensă activitate aeriană”⁵⁷. În nota telefonică a Biroului Aero din Secția Contrainformații a Serviciului Special de Informații cel mai utilizat cuvânt este „arde”⁵⁸. Referirile erau la: port, șantierul cel mare, distrugătorul „Mărăști”, magaziiile de mărfuri ș.a. Al doilea cuvânt era „lovite”⁵⁹, referindu-se la: vedete românești, o vedetă germană, distrugătorul „Regele Ferdinand”, nava „Ardeal”; „în flăcări”⁶⁰ se afla gara de cărbuni Titan, iar multe case erau avariate.

În 21 august 1944 s-a înregistrat o „vie activitate”⁶¹ aeriană de-a lungul coastei maritime și în zona Deltei Dunării. De la ora 8,13 două valuri de bombardiere au atacat Constanța, mai ales portul (au lovit nava „Dacia”), iar antiaeriana a doborât trei atacatori. Alte avioane „au încercat”⁶² să lovească orașul-port, însă patru aparate au fost lovite și distruse. În perioada

⁵⁶ Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări..., op. cit.*, p. 331.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ ANIC, fond PCM-SSI, dosar 15/1941, f. 445.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ *Ibidem*, f. 452.

⁶² *Ibidem*.

20-22 august 1944 la sol s-au înregistrat 57 de morți (16 germani, 30 militari români și 11 civili români), 31 imobile distruse și 69 avariate.

În acțiunile ofensive îndreptate contra litoralului românesc, sovieticii au pierdut în perioada 22 iunie 1941 – 22 august 1944 peste 360 de avioane⁶³, lovite de aeronavele și artileria antiaeriană româno-germană, precum și 17 submarine.

Războiul aerian deasupra Constanței a început în prima zi a conflictului și s-a încheiat când România a părăsit Axa în favoarea Națiunilor Unite. Au rămas confruntările aeriene, morții din aer, apă și de pe pământ, precum și distrugerile materiale. Aproape o jumătate de secol nu s-a putut vorbi/scrie despre acțiunile militare de pe Frontul de Est. Prezentul ne permite să evidențiem patriotismul, sacrificiile și eforturile făcute în luptele terestre, aeriene și navale cu marele vecin revizionist de la Est în Al Doilea Război Mondial.

SOVIET AIR ATTACKS ON THE PORT CITY OF CONSTANȚA
(1941-1944)
-abstract-

Key words: Constanța, USSR, air strikes, damage, casualty

From June 22, 1941, the day the War of Reunification began, the Romanian aviation began to clash with the Soviet air forces. The main objective was to secure the coastline from the Danube Delta to Mangalia, with the port city of Constanța as the primary target. In the offensive actions directed against the Romanian coast, the Soviets lost over 360 aircraft hit by Romanian-German aircraft and anti-aircraft artillery, as well as 17 submarines, between June 22, 1941 and August 22, 1944.

⁶³ Valeriu Avram, Viorel Gheorghe, Marius-Adrian Nicoară, *Confruntări...*, op. cit., p. 333.